

Závěr

Světová obchodní organizace je institucí, která sehrává klíčovou roli v mezinárodním obchodě, když zajišťuje jeho hladký průběh. Tohoto cíle dosahuje prosazováním dodržování dohod podepsaných jejími členskými státy, k čemuž využívá velmi silného nástroje, nástroje nezbytného pro vynucení dohodnutých pravidel – vlastního mechanismu řešení sporů. Tento mechanismus, jehož kořeny sahají do 40. let 20. století požívá celosvětové autority a stal se platformou, na níž byla projednávána a především úspěšně vyřešena řada konfliktů mezi státy z různých koutů světa. Na samotném počátku 21. století se před Světovou obchodní organizací ocitl spor, který pro celý mechanismus znamenal těžkou zkoušku – spor o biotechnologické produkty.

Tento spor, vedený USA, Kanadou a Argentinou proti EU, byl od samotného počátku ostře sledován na obou stranách Atlantiku – státními představiteli, ekologickými organizacemi, zemědělskými producenty i spotřebitelskými skupinami. Na jedné straně se ocitli pokrokově naladěni stěžovatelé – USA, Kanada a Argentina –propagující užití biotechnologií v zemědělství a obhajující jejich přínos v podobě zvýšení produkce plodin, která má dle jejich názoru potenciál řešit dokonce problém celosvětového hladu. Na straně druhé konzervativně naladěný odporce – EU – upozorňující na možná rizika technologií, které čas nestihl prověřit natolik, aby jim bylo možné důvěřovat. Odlišný přístup obou stran k biotechnologiím a jejich využití v zemědělství se stal základem jednoho z nejsledovanějších mezinárodně obchodních sporů posledních let.

Odlišný přístup k biotechnologiím, který se stal samotným zdrojem konfliktu se projevoval zejména ve dvou oblastech – způsobu regulace a přístupu veřejnosti – v oblastech, které se mezi sebou navzájem ovlivňují. Na západní straně Atlantiku jsou biotechnologické zemědělské produkty obecně považovány za rovnocenné produktům tradičního charakteru, jejich samostatná právní úprava se jeví jako nadbytečná, stejně jako označování z hlediska zapojení biotechnologií do výrobního procesu. Místní spotřebitelé jsou naplněni důvěrou ve vlastní regulátory a ve vztahu k biotechnologiím zaujímají nezúčastněný postoj. Na východní straně Atlantiku jsou biotechnologické produkty považovány za nejistý výsledek vědeckých pokusů, který nelze považovat za srovnatelný s tradiční zemědělskou výrobou. Vyžadují tedy zvláštní regulaci zohledňující jejich výrobní proces a označení, které bude naplňovat jedno ze základních práv evropských spotřebitelů – právo na informace. Evropané trpí nedůvěrou ve své regulátory, kteří se po léta snaží vylepšit si svou potravinovými skandály zasaženou

pověst. Naladění společnosti v obou případech ovlivňuje regulační činnost, ta svou povahou zpětně působí na společnost. Samotné rozdíly v právní úpravě či postojích obyvatel jednotlivých států však nepřivedly spor před Světovou obchodní organizací. Byly to teprve výrazné poklesy zemědělského dovozu do EU způsobené blokadou na biotechnologické produkty, jejíž aplikace byla odrazem evropského postoje k užívání biotechnologií v zemědělství.

Ve sporu bylo rozhodováno o třech otázkách – o domnělém obecném moratoriu na biotechnologické produkty uplatňovaném EU, o blokadách vůči jednotlivým stěžovateli specifikovaným produktům a o restriktivních opatřeních aplikovaných jednotlivými členskými státy na biotechnologické produkty. Panel odborníků, který spor projednával, se musel vypořádat s otázkou souladu aktivit EU ve vztahu k biotechnologickým produktům s mezinárodními dohodami Světové obchodní organizace.

Ve všech třech stěžovateli označených sporných bodech bylo shledáno pochybení EU, pochybení, které nespočívalo v samotném charakteru právní úpravy, ale ve způsobu, jakým EU naplňovala požadavky své vlastní úpravy. Panel posoudil situaci existující mezi lety 1999 a 2003 v EU jako faktické moratorium, jehož důsledkem bylo neschválení jediného biotechnologického produktu pro evropský trh, a označil jej jako rozporné s ustanovením přílohy C(1)(a) a článku 8 dohody SPS, namířeným proti neodůvodněným průtahům – v tomto případě průtahům ve schvalovacím procesu při uvolňování biotechnologických produktů na evropský trh. Stejným způsobem se Panel postavil i k otázce blokády na jednotlivé biotechnologické produkty, když našel rozpor se stejným ustanovením dohody SPS. Ohledně opatření jednotlivých členských států uplatněných vůči biotechnologickým produktům a jejich dovozu vyslovil panel nesoulad s čl. 5.1 a 2.2 dohody SPS, který spočíval v nenaplnění požadavku vyhodnocení rizika nezbytného pro uplatnění těchto opatření dle mezinárodních dohody Světové obchodní organizace. Zároveň se EU nepodařilo prokázat, že tato opatření jsou odůvodněna splněním podmínek čl. 5.7 dohody SPS.

V důsledku rozhodnutí Panelu byla EU postavena před úkol, který spočíval v uvedení aktivit vlastních ústředních orgánů i jednotlivých členských států do souladu s mezinárodními dohodami. Ačkoliv bylo v tomto ohledu dosaženo částečného pokroku s přijetím nové právní úpravy označování biotechnologických produktů v roce 2003, těžko lze hovořit o úplném vyřešení konfliktu. Po sérii náročných vyjednávání bylo dosaženo společně dohodnutého řešení s dvěma stěžovateli – Kanadou v roce 2009 a Argentinou o rok později. Podobný výsledek vyjednávání s USA je, jak se zdá, zatím bohužel v nedohlednu.

V EU stále panují obavy o možné dopady užití biotechnologií v zemědělství na životní prostředí i zdraví lidí. Tyto obavy vyúsťují v nové případy restriktivních opatření uvalovaných na biotechnologické produkty jednotlivými členskými státy. Samotná EU se potýká s roztržičností postojů jednotlivých států k této sporné otázce. Zatímco některé státy, včetně České republiky, se vůči biotechnologiím v zemědělství nestaví a priori odmítavě, řada států prostřednictvím svých čelních představitelů ostře vystupuje proti uvolnění biotechnologických produktů na evropský trh. Situace v EU dospěla do fáze, kdy se jedná o návrhu o možnosti roztržičení evropské právní úpravy v této otázce, které by umožnilo individuální postup každého z členských států. Takovýto krok se zdá být po letech snah o harmonizaci právních předpisů jednotlivých členských států EU spíše krokem zpět.

Spor o biotechnologické produkty je jedním z nejkomplikovanějších sporů, který kdy musela WTO řešit. Tuto skutečnost potvrzuje již fakt, že závěrečná zpráva vydaná k tomuto sporu je jednoznačně nejdelší v historii existence mechanismu řešení sporů ve Světové obchodní organizaci. Náročnost řešení tohoto konfliktu je dána mnoha aspekty. Za prvé, charakterem tématu, který vyžaduje odborné znalosti a tedy i zapojení expertů. Za druhé, silou a postavením sporných stran, kterými v bylo v tomto sporu několik velmocí mezinárodního obchodu. Posledním a nejdůležitějším důvodem, který dle mého názoru komplikoval a stále ještě komplikuje úplné vyřešení sporu je citlivost tématu, která s sebou přináší vysokou sledovanost celého případu a často také emoce.

Otázka využití biotechnologií v zemědělství a mezinárodní obchod s biotechnologickými produkty je i dnes problematickou záležitostí. Obezřetný postoj EU reaguje na strach zakořeněný v evropské společnosti – ovlivněný evropskou kulturou a především nedůvěrou vybudovanou sérií skandálů, které Evropou v nedávné minulosti otráslly. Způsob, jakým se situace vyvíjela po vydání rozhodnutí, ukazuje, že tyto kořeny nebude možné odstranit najednou. Možným východiskem se zdá být pouze vyjednávání a kompromisy spojené s postupným budováním důvěry evropských spotřebitelů, kteří jsou stále hlavním zájmem EU.